

АКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК КЛЮЧ ДО УСПІХУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

ACTIVE LEARNING AS A KEY TO THE SUCCESS OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

У статті розглядається активне навчання як важливий підхід до підвищення успішності учнів початкових класів. Акцент зроблено на педагогічних стратегіях, які сприяють підвищенню мотивації, розвитку критичного мислення, креативності та комунікативних навичок учнів початкових класів. У сучасних умовах, коли традиційні методи навчання часто не відповідають потребам розвитку критичного мислення, креативності та соціальних навичок у дітей, активне навчання стає дедалі актуальнішим. В статті розглянуто основні методи активного навчання, що довели свою ефективність, зокрема, проєктне навчання, метод мозкового штурму, ситуаційний метод, групова робота та ігрові методики. Ці підходи не лише підвищують академічні досягнення, але й сприяють розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної адаптації в сучасному суспільстві. У статті проаналізовано, як активні методи навчання стимулюють мотивацію учнів, формують позитивне ставлення до навчання та підвищують їхню залученість у навчальний процес. Крім цього, окреслено виклики впровадження активних методів у початковій школі та запропоновано напрямки для подальших досліджень, зокрема щодо адаптації цих методів до індивідуальних потреб учнів та інтеграції з цифровими технологіями.

Висновки статті підкреслюють важливість подальших досліджень у сфері активного навчання, зокрема щодо розробки нових інтерактивних методів та оцінки їх довгострокового впливу на розвиток учнів. Особливу увагу варто приділити питанню адаптації активних методів до індивідуальних потреб учнів, враховуючи їхні різні рівні підготовки та можливі освітні потреби. Перспективи подальших досліджень також включають вивчення впливу активного навчання на формування соціальних та комунікативних навичок, що є важливими для успішної соціалізації дітей. Таким чином, активне навчання розглядається як ефективний інструмент підвищення якості освіти в початковій школі та формування в учнів необхідних для майбутнього життя компетентностей.

Ключові слова: активні методи навчання, початкова школа, класифікація, успішність, мотивація, критичне мислення.

The article considers active learning as an important approach to improving the performance of primary school students. Emphasis is placed on pedagogical strategies that promote motivation, development of critical thinking, creativity and communication skills of primary school students. In modern conditions, when traditional teaching methods often do not meet the needs of developing critical thinking, creativity and social skills in children, active learning is becoming more and more relevant. The article discusses the main methods of active learning that have proven their effectiveness, in particular, project learning, the brainstorming method, the situational method, group work, and game methods. These approaches not only increase academic achievement, but also contribute to the development of key competencies necessary for successful adaptation in modern society.

The article analyzes how active learning methods stimulate students' motivation, form a positive attitude to learning, and increase their involvement in the learning process. In addition, the challenges of implementing active methods in elementary school are outlined and directions for further research are proposed, in particular, regarding the adaptation of these methods to the individual needs of students and integration with digital technologies.

The conclusions of the article emphasize the importance of further research in the field of active learning, in particular regarding the development of new interactive methods and the evaluation of their long-term impact on student development. Special attention should be paid to the issue of adapting active methods to the individual needs of students, taking into account their different levels of training and possible educational needs. Prospects for further research also include studying the influence of active learning on the formation of social and communicative skills, which are important for the successful socialization of children. Thus, active learning is considered as an effective tool for improving the quality of education in primary school and forming students' competencies necessary for their future life. **Key words:** active learning methods, primary school, classification, success, motivation, critical thinking.

УДК 373.3.015.31

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.6>

Лупак Н.М.,

докт. пед. наук, канд. філол. наук, професор кафедри педагогіки і методики початкової освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Ковбасюк А.І.,

студентка II курсу магістратури факультету педагогіки та психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Освіта молодших школярів є однією з ключових сфер, що визначають майбутнє розвитку суспільства. У період початкової школи закладаються основи знань, умінь та навичок, які будуть важливими протягом усього життя. Традиційні підходи до навчання, засновані на пасивному сприйнятті інформації, вже не відповідають вимогам сучасного світу, який постійно змінюється під впливом технологічного прогресу та глобалізації. Це вимагає переосмислення методів навчання та акценту на формуванні у дітей навичок, необхідних для успішної адаптації та реалізації в умовах швидкозмінного суспільства.

Одним із таких підходів є активне навчання, яке ставить учнів у центр освітнього процесу, залучаючи їх до активної участі у здобутті знань, розвитку навичок критичного мислення, креативності, співпраці та ефективної комунікації. Методи такого навчання стимулюють учнів до самостійного мислення, прийняття рішень та вирішення проблемних завдань. Це включає проєктну діяльність, групову роботу, інтерактивні технології та ігрові методики, які сприяють не лише академічному розвитку, але й формуванню важливих соціальних навичок.

Ще Я.А. Каменський зазначав: «Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому перодусім винні методи, якими її навчають». Ці слова

є релевантними і сьогодні, тому вважаємо за доцільне розглянути та користуватися методами активного навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Велику роль у становленні й розвитку активних методів навчання відіграють праці А. Вербицького, В. Лозової, Л. Виготського, Н. Буркіна, Н. Бібік, Н. Витовтова, С. Гур'єва, С. Денисенка, В. Кроля, В. Мокіна, та ін. Теоретичні основи розвивального навчання були закладені ще у 30-х роках минулого століття. Проте систематичне дослідження та класифікація методів навчання, зокрема поділ їх на активні та пасивні, розпочалося лише у другій половині ХХ століття завдяки працям таких вчених, як Г. Ващенко. Вчений стверджував, що при пасивних методах навчання «учень є тільки об'єкт педагогічного впливу вчителя», тоді як при активних «учень є і суб'єкт педагогічного процесу, себто він не тільки сприймає те, що подає йому учитель, але й сам організовує свою роботу» [4, с. 74].

Н. Буркіна визначає активне навчання як «таку організацію та ведення навчального процесу, яка направлена на всебічну активізацію навчально-пізнавальної та практичної діяльності студентів у процесі засвоєння навчального матеріалу за допомогою комплексного використання як педагогічних, так і організаційних засобів» [1, с. 36]. Дослідниця стверджує, що ключовими характеристиками активних методів навчання є посилення мотивації та емоційності, партнерські відносини між учасниками навчального процесу та активна взаємодія. Саме тому методи, такі як кейси (ситуативні завдання), які передбачають спільну роботу учнів над реальними ситуаціями, є особливо результативними.

Попри численні дослідження, питання активного навчання все ще залишається актуальним та потребує подальшого вивчення, особливо у контексті його застосування в початковій школі.

Мета статті полягає в аналізі та обґрунтуванні активного навчання як ключового підходу до підвищення успішності молодших школярів, а також у розробці рекомендацій щодо ефективного впровадження активних методів навчання в освітній процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Активне навчання – це підхід, який залучає учнів до активної участі у навчальному процесі через взаємодію з матеріалом, учителем та однолітками. На відміну від традиційного пасивного навчання, де учні здебільшого є спостерігачами, активне навчання робить їх учасниками освітнього процесу, що сприяє глибшому засвоєнню знань і розвитку критичного мислення.

Розглянемо, як різні автори трактують термін «активні методи навчання».

Т.Г. Мухіна визначає активні методи навчання як «способи та прийоми педагогічного впливу, які спонукають тих, хто навчається, до розумової

активності, до прояву творчого, дослідницького підходу та пошуку нових ідей для вирішення різних задач навчальної та навчально-дослідницької діяльності» [5].

За визначенням В.О. Сластьоніна «Активні методи навчання – це сукупність прийомів і підходів, що відображають форму взаємодії тих, хто навчається та викладача у процесі навчання» [5].

Г. Gibbs пише, що активне навчання – це навчання у процесі роботи. Проаналізувавши дослідження Prosser і Trigwell, можна зробити висновок, що вчитель відіграє ключову роль у створенні такого навчального середовища, яке стимулює активне навчання. Фокусуючись на розвитку розуміння в учнів і використовуючи різноманітні методи (проблемне навчання, онлайн-дискусії, інтерактивні методи та інші), викладачі можуть сприяти більш глибокому засвоєнню матеріалу. Результати досліджень підтверджують, що активне навчання не лише покращує академічні результати учнів, але й розвиває їхні критичне мислення, навички вирішення проблем та співпраці [9].

За словами Пометун О.І. «мета активних методів навчання – залучити учнів до запропонованої учителем пізнавальної діяльності, створити умови для навчальної взаємодії учнів, отримання ними у співпраці колективного інтелектуального продукту й відповідного досвіду пізнавальної діяльності» [6, с. 15].

Розглянемо класифікації активних методів навчання, яких є безліч. Одна з найпоширеніших поділяє їх на дві великі групи:

Імітаційні методи – це методи, які передбачають моделювання реальних ситуацій. Вони допомагають школярам зрозуміти, як працюють різні системи та процеси. Серед них виділяють:

- **Рольові ігри** (учні беруть на себе різні ролі та відпрацьовують певні ситуації).
- **Ділові ігри** (імітація реальних ділових ситуацій, що дозволяє дітям приймати рішення та аналізувати їхні наслідки).
- **Кейс-стаді** (аналіз реальних кейсів, що дозволяє учням застосувати теоретичні знання на практиці).
- **Моделювання** (створення моделей реальних систем або процесів) [7].

Неімітаційні методи – ці методи не передбачають створення моделей реальних ситуацій, але також сприяють активній участі дітей у навчальному процесі.

- **Дискусії** (обговорення проблемних питань, що дозволяє школярам висловлювати свої думки та аргументувати свою точку зору).
- **Брейнстормінг** (генерація ідей в групі, що дозволяє знайти нестандартні рішення).
- **Проектні методи** (самостійна робота учнів над проектами, що передбачає пошук інформації, аналіз даних, презентацію результатів).

• **Метод проблемного навчання** (постановка проблемних ситуацій, які школярі мають вирішити самостійно) [8].

У початковій школі можна застосувати цілий спектр різноманітних методів навчання. Розглянемо кілька з них, які довели свою ефективність:

Проектне навчання – цей метод полягає в тому, що учні працюють над виконанням певного проекту, що вимагає застосування знань на практиці. Проекти можуть бути міждисциплінарними, залучаючи знання з різних предметів, і спрямованими на вирішення реальних або вигаданих проблем. Дослідження показали, що таке навчання сприяє розвитку навичок вирішення проблем, креативного мислення та співпраці.

Метод проектів є вкрай ефективним і має такі переваги:

1) дозволяє з мінімальними ресурсами створити природне, максимально наближене до реального середовище для формування компетентностей;

2) допомагає учням навчитися використовувати набуті знання для розв'язання пізнавальних і практичних завдань;

3) розвиває дослідницькі та системні навички;

4) стимулює інтерес до конкретних проблем, що вимагають певних знань для їхнього вирішення;

5) сприяє розвитку рефлексивного (за Дж. Дьюї) або критичного мислення;

6) формує впевненість, засновану на аргументованих висновках [3, с. 54–56].

Метод мозкового штурму спрямований на організацію колективної розумової діяльності для пошуку креативних та нестандартних рішень. Основною метою є генерування якнайбільшої кількості ідей та чітке формулювання проблемного питання. Цей підхід допомагає розвивати здатність концентрувати увагу на вирішенні конкретних завдань, а також формує навички ефективної колективної роботи. Мозковий штурм також сприяє розвитку вміння приймати самостійні рішення, що може бути корисним у різних життєвих ситуаціях та професійній діяльності учнів. Окрім того, цей метод допомагає учасникам краще розуміти точки зору інших, підвищуючи їхню здатність до співпраці та спільного пошуку оптимальних рішень [4, с. 74–75].

Ситуаційний метод (метод кейсів) – це інноваційний підхід до навчання, який передбачає аналіз реальних життєвих ситуацій. Кейс – це детально описаний сценарій, який ставить перед студентом проблему, що потребує вирішення. Використовуючи цей метод, учні не просто запам'ятовують теорію, а й вчаться застосовувати її на практиці.

Аналізуючи кейси, школярі розвивають широкий спектр навичок: від аналітичного мислення та прийняття рішень до комунікації та співпраці. Крім того, метод кейсів сприяє формуванню критичного мислення, творчого підходу до вирішення проблем та відповідальності за свої дії. Такий підхід

не лише підвищує зацікавленість у навчанні, але й готує учнів до успішної професійної діяльності [8, с. 164].

Групова робота – дозволяє учням навчитися співпраці, розвивати комунікативні навички та підвищувати самооцінку через внесок у спільний результат. Групова робота також сприяє формуванню навичок взаємодії та відповідальності, оскільки учні вчаться розподіляти завдання та підтримувати одне одного.

Ігрові методики – активізують навчальну діяльність учнів, роблять навчання цікавим і мотивуючим. Через гру діти засвоюють нові знання та вміння, розвивають навички роботи в команді, критичного мислення та креативності. С. Воробйова тлумачить ігрову діяльність як різновид активної діяльності дітей в процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, стосунками й рідною мовою як засобом спілкування між людьми [2, с. 46–48].

Активне навчання базується на принципах соціально-когнітивної теорії, яка наголошує на важливості взаємодії та соціального контексту у процесі навчання. Згідно з цією теорією, навчання є ефективнішим, коли учні беруть активну участь у процесі, взаємодіють з однолітками та дорослими, вирішують проблеми та рефлексують щодо власного досвіду.

Тож можемо зробити висновок, що активні методи навчання – це сучасний підхід до освіти, який спрямований на розвиток самостійності, творчості та критичного мислення учнів. Завдяки цим методам, навчання стає не пасивним засвоєнням інформації, а активним процесом дослідження та відкриття нового. Вони створюють сприятливе середовище для співпраці між учителем і учнями, що сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу.

Поділимося рекомендаціями для батьків щодо підтримки активного навчання дитини:

• **Створіть сприятливе середовище для навчання** – обладнайте вдома куточок для занять, забезпечте дитину необхідними матеріалами.

• **Заохочуйте допитливість** – відповідайте на запитання дитини, підтримуйте її інтереси, пропонуйте нові ідеї для дослідження.

• **Спільно проводьте час** – читайте книги, грайте в розвиваючі ігри, обговорюйте поточні події.

• **Підтримуйте ініціативи дитини** – дозволяйте дитині самостійно приймати рішення, робити помилки і вчитися на них.

• **Співпрацюйте з учителем** – регулярно спілкуйтесь з учителем, дізнавайтесь про методи навчання, які використовуються в школі, і підтримуйте їх вдома.

Висновки. На основі вищесказаного можемо зробити висновок, що активне навчання є ефективним інструментом для підвищення успішності

молодших школярів. Використання таких методів сприяє розвитку критичного мислення, креативності, комунікативних і соціальних навичок, а також підвищує мотивацію до навчання. Впровадження активних методів створює позитивне навчальне середовище, де учні активно залучені у процес здобуття знань.

Попри це, існує низка викликів, які потребують подальших досліджень. Зокрема, необхідно глибше вивчити питання адаптації активних методів до індивідуальних потреб учнів, особливо тих, хто має різні рівні підготовки або спеціальні освітні потреби. Перспективним є також дослідження ефективності активного навчання у поєднанні з цифровими технологіями, які стають дедалі важливішими в сучасному освітньому процесі.

Активне навчання залишається ключовим напрямом у сучасній педагогіці, що потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буркіна Н. В. Використання активних методів навчання в дистанційних курсах. *Теорія і методика електронного навчання*. 2012, Т. 3, № 1, С. 35–39.
2. Воробйова С. Дидактична гра в процесі навчання. *Рідна школа*. 2002, № 10, С. 46–48.
3. Голуб Н.Б. Метод проектів у навчанні української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013, №3, С. 54–59.
4. Дяченко-Богун, М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Вісник педагогічної майстерності*. 2014. Вип. № 14, 74–76.
5. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків : Основа, 2009. 154 с.
6. Пометун О.І. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять. *Шлях освіти*. 2004, № 3, С. 10–15.
7. Coffield, F., Moseley, D., Hall, E., & Ecclestone, K. (2004). Learning styles and pedagogy in post-16 learning: A systematic and critical review. Learning and Skills Network Report 041543. Retrieved November 9, 2006, <https://www.lseducation.org.uk/user/order.aspx?code=041543>.
8. How to Engage Students in Class Discussion <https://greatminds.org/science/blog/phd-science/how-to-engage-students-in-class-discussion>
9. Prosser M. Trigwell K. Student Learning and the Experience of Teaching. *HERDSA Review of Higher Education*. 2017, No 4, P. 5–27.